

Тернопільська обласна рада
Управління освіти і науки Тернопільської облдержадміністрації
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка

Кафедра теорії і методики дошкільної та початкової освіти

ЗАТВЕРДЖЕНО

Проректор з навчальної роботи

М.Б. Боднар

31 серпня 2020 р.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

НАВЧАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА (ПРОБНІ УРОКИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ)

рівень вищої освіти – *перший (бакалаврський)*
галузь знань – *01 Освіта / Педагогіка*
спеціальність – *013 Початкова освіта*
освітньо-професійна програма – *Початкова освіта*

Приймас Н. В. Навчально-педагогічна практика (пробні уроки у початковій школі): [методичні рекомендації для студентів спеціальності 013 Початкова освіта] / Н. В. Приймас. – Кременець, 2020. – 26 с.

Розробники: Приймас Наталія Володимирівна, кандидат педагогічних наук,
доцент

Затверджено на засіданні кафедри теорії і методики дошкільної та початкової освіти. Протокол №1 від 31.08.2020 року

Зав. кафедри _____ Т. С. Фасолько

31.08. 2020 року

1. Мета та завдання навчально-педагогічної практики (пробні уроки у початковій школі)

Мета: вироблення у студентів професійних умінь і навичок організації навчально-виховного процесу на уроці; формування особистісної готовності до роботи вчителем початкових класів та вмінь організовувати і проводити навчальну та виховну роботу з молодшими школярами.

Завдання:

- виховання особистісно-мотиваційної готовності студентів до роботи вчителя початкових класів;
- формування вмінь і навичок спостерігати навчально-виховний процес та аналізувати його результати;
- вивчення змісту і системи планування навчальної роботи учителя початкової школи;
- вироблення практичних професійних вмінь і навичок організації та здійснення навчально-виховної роботи з учнями;
- навчання студентів творчому застосуванню на практиці знань, отриманих при вивченні психолого-педагогічних дисциплін і фахових методик;
- оволодіння студентами методами, прийомами і засобами проведення уроків, занять, а також навичками керівництва пізнавальною діяльністю школярів відповідно до їх вікових та індивідуальних особливостей.

2. Організація навчально-педагогічної практики (пробні уроки у початковій школі)

Навчально-педагогічна практики (пробні уроки у початковій школі) проводиться у різних класах початкової школи згідно складеного розкладу уроків (графіку), в якому визначені дата проведення уроку, предмет, клас, порядок проведення, прізвище студента.

Для проведення пробних уроків група практикантів поділяється на 3-4 підгрупи (по 2-3 студенти кожна).

Керівництво цим видом практики здійснюють викладачі фахових методик, педагогіки та досвідчені вчителі базових шкіл.

У процесі проходження практики студенти повинні виконати такі види діяльності в початкових класах:

1. Ознайомлення з організацією навчально-виховного процесу в початковій школі, з роботою досвідчених учителів.
2. Написання конспектів пробних уроків і позакласних занять.
3. Проведення пробних уроків і позакласних занять.
4. Спостереження та аналіз пробних уроків, занять практикантів підгрупи.
5. Ведення документації практики.
6. Виготовлення наочності, дидактичного матеріалу.
7. Вивчення вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів.

Студенти у процесі практики проводять пробні уроки в різних класах початкової школи, з усіх навчальних предметів, з яких у процесі теоретичної підготовки були прослухані відповідні методики навчання.

Студенти повинні регулярно відвідувати уроки і заняття практикантів своєї групи, вести записи своїх спостережень у щоденнику, а також брати активну участь в обговоренні та аналізі свого уроку і уроків та занять інших студентів групи.

За кожен пробний урок та виховний захід практиканту ставиться відповідна кількість балів. Підсумкова оцінка з педагогічної практики ставиться на підставі повністю виконаних усіх видів роботи в чітко встановлений термін.

У ході проведення пробних уроків студентам пропонуються завдання для спостереження й аналізу уроку:

- у щоденниках, відповідно до теми та мети вести запис динаміки уроку;
- паралельно (по можливості) здійснювати елементи аналізу (- +). Аналіз уроку рекомендується здійснювати за однією із обраних схем.

Студенти зобов'язані виконувати правила внутрішнього розпорядку закладу загальної середньої освіти, підкорятися розпорядженням директора, працівників відділу освіти, інших осіб, які мають право інспектувати ЗЗСО. Однак, передусім, студент-практикант повинен виконувати вказівки та розпорядження керівника практики та учителя класу, без погодження з якими студент-практикант не може бути залучений до таких видів діяльності у школі, які не передбачені програмою практики, звільнений від виконання будь-яких видів педагогічної діяльності, які заплановані програмою практики.

Протягом усієї практики студент веде щоденник навчально-педагогічної практики, який він зобов'язаний вчасно заповнювати. Щоденник є основною формою поточного звіту студента-практиканта. Після завершення практики щоденник додається до звітної документації.

Перед початком проведення будь-якої форми роботи студент-практикант, проконсультувавшись із учителем та методистом, складає детальний конспект освітньої роботи. Заздалегідь, перед початком роботи студент-практикант подає для затвердження методисту та учителю конспекти, готує необхідний матеріал.

Наприкінці практики студенти оформлюють звітну документацію, беруть участь у конференції, присвяченій обговоренню підсумків навчально-педагогічної практики, де презентують звіт про свою роботу.

3. Основні види діяльності

Організаційна робота та вивчення документації

Участь у настановчій та підсумковій конференціях.

Складання індивідуального плану навчально-виховної роботи.

Ознайомлення з роботою навчального закладу, навчально-методичною та виховною роботою у початкових класах.

Відвідування занять учителів початкових класів з метою аналізу їх педагогічного досвіду.

Ознайомлення із державними стандартами загальної початкової освіти.

Опрацювання навчальних програм та навчальних планів загальноосвітньої школи, планів виховної роботи.

Ознайомлення з графіком освітнього процесу, розкладом занять.

Співпраця студентів із викладачем та учителями під час підготовки та обговорення занять.

Навчальна робота

Спостереження уроків у 1-4 класах та ознайомлення з методикою роботи класоводів, особливостями проведення навчальних занять з різних предметів. Написання аналізу спостережень.

Аналіз навчально-методичних матеріалів вчителів початкових класів.

Вибір методів, прийомів та форм навчально-виховної роботи.

Розробка розгорнутих планів-конспектів та проведення уроків у одному з початкових класів згідно розкладу (1-3 класи).

Серед проведених уроків - 7 залікових, відповідно до освітніх галузей та навчального плану закладу.

Освітні галузі:

мовно-літературна - 2 уроки

математична - 1 урок

природнича; соціальна і здоров'язбережувальна; громадянська та історична - 2 уроки

технологічна; інформативна; мистецька; фізкультурна - 2 уроки

Виготовлення наочних засобів навчання до уроків.

Відвідування та аналіз уроків у своїх колег.

Виховна робота

Ознайомлення з планом виховної роботи класовода.

Організація та проведення виховного заходу в класі.

Відвідування та аналіз виховного заходу у свого колеги.

Проведення індивідуальної виховної роботи з учнями.

Підсумки спостережень та проведення пробних уроків

Оформлення документації, яку студент повинен здати:

- щоденник з обліком роботи, аналізом спостережень відвіданих занять та самоаналізом;
- конспекти проведених пробних занять, виховного заходу (з наочним матеріалом).

Підготовка презентацій за результатами навчально-виховної діяльності.

Виступ та участь в обговоренні результатів спостережень та проведення пробних уроків на підсумковій конференції.

4. Звітна документація

По закінченню навчально-педагогічної практики студенти здають керівнику практики таку *звітну документацію*:

1. Щоденник навчально-педагогічної практики.
2. Плани-конспекти пробних уроків у надрукованому вигляді з наочним наповненням.
3. Плани-конспекти (сценарії) позакласного виховного заходу в надрукованому вигляді з наочним наповненням.

5. Критерії оцінювання

Відмінно (А) – Ставиться у тому випадку, коли навчально-виховна робота здійснена студентом на високому рівні; студент проявив себе як організований, творчий, сумлінний під час виконання різних видів роботи в навчальному закладі, де проходили заняття, знає і вміє застосовувати в освітньому процесі сучасні педагогічні технології та нові інформаційні засоби навчання, завоював повагу та авторитет серед учнів, педагогічного колективу школи, методистів; здав у визначений термін правильно оформлену документацію.

Добре (В) – Ставиться у тому випадку, коли навчально-виховна робота проведена студентом на достатньому рівні, студент допустив деякі методичні помилки в освітньому процесі, але зміг самостійно їх виправити або пояснити їх причину під час аналізу заняття; у ході виконання різних видів завдань студент не допускав недисциплінованості, шаблонності на всіх ділянках роботи; про його педагогічну діяльність добре відізналися студенти, учні, педагогічний колектив навчального закладу, методист; здав у визначений термін правильно оформлену документацію.

Добре (С) – Ставиться у тому випадку, коли навчально-виховна робота проведена на достатньому рівні; студент допустив незначні методичні помилки в освітньому процесі, проте не завжди зміг самостійно їх виправити або пояснити в процесі аналізу заняття їх причину; у ході різних видів діяльності студент був дисциплінованим, виконавчим, самостійним, критичним на всіх ділянках роботи; одержав добрі відгуки від студентів, педагогічного колективу навчального закладу, методиста; здав вчасно документацію, у яку можуть бути внесені незначні доповнення і поправки за вказівкою методиста.

Задовільно (Д) (задовільно; достатньо) – Ставиться у тому випадку, коли навчально-виховна робота проведена на задовільному рівні. Студент допускає незначні порушення вимог педагогіки і психології, методики викладання окремих навчальних предметів, які вміє виправити і пояснити при звертанні уваги на них методиста і не повторює їх при подальшій роботі з класом. Загальна оцінка діяльності студента з боку вчителя-класовода, викладача, учнів задовільна, але при цьому можуть бути дані і деякі рекомендації щодо вдосконалення підготовки до педагогічної діяльності.

Студент проявив себе як організований, дисциплінований, але недостатньо самостійний та ініціативний; із невеликим запізненням здав документацію.

Задовільно (Е) (задовільно) – Ставиться студенту в тому випадку, коли навчально-виховна робота проведена на задовільному рівні (переважають задовільні оцінки на всі види роботи). Проявив себе як недостатньо організований і дисциплінований, безініціативний; здав невчасно документацію, яка потребує доповнень і поправок.

Незадовільно (FX) (з можливістю повторного складання) – Студент не готовий до навчально-виховної роботи в школі внаслідок слабких знань з предметів та методик їх викладання або недобросовісного ставлення до своїх обов'язків.

Відсутня системність у роботі студента. Виконав на низькому професійно-методичному рівні навчальну, методичну роботу передбачену програмою. Допускав помилки, пов'язані зі знанням навчальної дисципліни, методикою проведення занять. Виконував дії у навчально-виховному процесі без достатнього теоретичного усвідомлення. Здав документацію з великим запізненням, допустивши при цьому значні помилки в її оформленні.

Незадовільно (F) (з обов'язковим повторним курсом) – Програма виконана частково. Студент не здав документації.

6. Методичне забезпечення навчально-педагогічної практики (пробні уроки у початковій школі)

- зразки конспектів уроків та позакласних виховних заходів;
- документація планування та обліку роботи закладу загальної середньої освіти;
- навчальні підручники та посібники.

ДОДАТКИ

Структурні елементи плану-конспекту студента-практиканта

Керівникам навчально-педагогічної практики слід звернути увагу на те, що в плані-конспекті студента-практиканта повинні бути відображені такі елементи:

1. Дата проведення пробного уроку і його номер за тематичним планом , який будується на основі навчального плану.
2. Назва теми уроку.
3. Мета і конкретні завдання навчання, виховання та формування особистісних рис школярів (вихованців).
4. Тип уроку і його інвентарне, дидактичне та технічне обладнання.
5. У відповідності з типом уроку послідовно вказати структурні компоненти (етапи) уроку.
6. Кожний етап наповнити змістом навчального матеріалу, запитаннями, завданнями, вправами, наочністю.
7. На кожному етапі вказати, які методи, прийоми роботи будуть виконані, які засоби і форми учіння.
8. Як практикант планує здійснити закріплення вивченого матеріалу, провести підсумок.
9. Домашнє завдання, доручення та як його прокоментувати.

Вимоги до підготовки та проведення пробних уроків в школі:

1. Норма класно-урочних і позакласних занять повинна бути виконана кожним студентом-практикантом повністю і в чітко встановлений строк.
2. Практика кожного студента проводиться в різних класах початкової школи, по всім навчальним предметам, з яких в процесі теоретичної підготовки були прослухані відповідні методики навчання.
3. Консультації і керівництво з боку школи (вчителі) і педагогічного навчального закладу (методисти по практиці) повинні бути регулярними.
4. Підготовка до уроку, його проведення і аналіз – три рівнозначних етапи процесу професійної підготовки, тому вимогливість до них повинна бути однаковою.

Етапи підготовки пробного уроку:

I. Підготовка до пробного уроку починається з усвідомлення теми, мети уроку на першій консультації, яку дає вчитель класу. Під час консультації потрібно:

1. Уточнити тему уроку і записати її так, як записано в календарно-тематичному плані вчителя.
2. Записати сторінку підручника, яку потрібно буде опрацювати з учнями в класі, № домашнього завдання.
3. Обов'язково записати № домашнього завдання, яке буде перевірятися на цьому уроці (визначити методи та прийоми, час і місце його перевірки на уроці).

4. З'ясувати в учителя, які методи і прийоми він радить використати на уроці.

II. Після цього добре вивчити зміст запропонованого на даний урок матеріалу в підручниках.

Продумайте, які завдання підручника спрямовані на досягнення основної мети уроку, які на закріплення, вдосконалення повідомлених раніше знань, на відпрацювання навичок, що формуються, на підготовку до вивчення нового матеріалу на наступних уроках.

З програми та підручників дізнайтеся, що учні вивчали, що вони повинні вже знати, які навички, уміння вже вироблені, щоб не запропонувати учням завдань, які вони ще не вміють виконувати, або завдань, не передбачених програмою.

Продумайте, як пов'язати програмовий матеріал з життям.

III. Виходячи зі змісту матеріалу, який опрацьовуватиметься на уроці, визначити мету уроку (навчальну, виховну, розвивальну).

При визначенні навчальної мети потрібно враховувати вимоги програми з даної теми; передбачити повторення вивченого матеріалу, яке має бути пов'язане з застосуванням набутих раніше знань, умінь, навичок у дещо змінених умовах.

Розвивальну мету можна сформулювати так:

- розвивати логічне мислення учнів;
- порівнювати, узагальнювати, доводити, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки;
- розвивати навички самостійної роботи;
- виробляти навички самоперевірки, самоконтролю;
- розвивати довірливу увагу, пам'ять, творчу увагу.

Виховну мету можна сформулювати так:

- формувати в учнів почуття національної гідності;
- виховувати любов до Батьківщини;
- виховувати почуття поваги до рідної мови;
- виховувати почуття дружби, товарищкості;
- виховувати любов та повагу до державних символів нашої країни;
- виховувати бережливе ставлення до майна, до матеріальних цінностей;
- виховувати свідоме ставлення до праці;
- виховувати культуру поведінки у дітей;
- виховувати любов до знань, інтерес до книги.

IV. Добре вивчити зміст матеріалу. Творчо опрацювати відповідну методичну літературу, періодичну пресу.

V. Визначити, які ТЗН і наочні посібники, дидактичний матеріал можна використати на уроці.

VI. Визначити тип уроку, продумати його структуру.

VII. Продумати оптимальні методи і прийоми навчання, форми перевірки знань учнів, поєднуючи індивідуальну перевірку з колективною, підготувати диференційовані завдання, продумати систему повторення і закріплення вивченого.

VIII. Визначити місце, мету, час самостійної роботи на уроці, засоби її перевірки. Добрати засоби стимулювання навчальної діяльності учнів, прийоми вироблення у школярів уміння вчитися (слухати, аналізувати почуте, мислити, запам'ятовувати).

IX. Підібрати зміст домашнього завдання. Продумати інструктаж до домашнього завдання.

X. Обміркувати підсумок уроку і написати конспект пробного уроку.

Методичні рекомендації студенту-практиканту щодо проведення уроку

Пам'ятка практиканту по підготовці до уроку

1. Дізнайся вчасно тему свого уроку, точно визнач матеріал в підручнику до цього уроку, його місце в системі уроків по темі.
2. Визнач методичну літературу по темі уроку.
3. Визнач мету уроку, його структуру, основні етапи.
4. Розроби зміст уроку, добери матеріал і визнач методи та прийоми навчання на кожному етапі уроку, сформулюй завдання і питання учням.
5. Розподіли навчальний час на всі етапи уроку.
6. Передбач чергування різних видів робіт дітей, складного і нескладного матеріалу, правильне співвідношення між роботою під керівництвом вчителя і самостійною роботою учнів.
7. Використовуй прийоми диференціації навчальної роботи, а також елементи проблемного навчання.
8. Продумай дидактичний і наочний матеріал до уроку, оформлення записів учнів в зошитах, а також на дошці.
9. Підготуй дидактичні ігри, фізкультхвилинки.
10. Оформи розгорнутий план-конспект уроку.

При проведенні уроку бажано дотримуватись таких порад:

- , підготувати необхідні для даного уроку підручники, посібники та приладдя;
- чіткість і діловитість початку уроку забезпечує потрібний ритм усього уроку, а тому необхідно перевірити готовність класу до уроку;
- створивши в класі необхідну ділову атмосферу, повідомити учням план уроку, пізнавальні завдання уроку, які ставлять перед учнями, етапи проведення уроку;
- завжди пам'ятати про вимоги до технології уроку:
 1. Чітка цілеспрямованість уроку.
 2. Достатнє організаційне і матеріальне забезпечення уроку.
 3. Оптимальний психологічний режим уроку.
 4. Оптимальний темп і ритм роботи на уроці.
 5. Систематична послідовність і наступність операцій на уроці.
 6. Завершеність операції.
 7. Економія часу на уроці.
 8. Неперервний контроль і самоконтроль.
 9. Встановлення ділової рівноваги при її порушенні.

10. Закріплення знань і умінь.

11. Неперерване вдосконалення навчального процесу.

Структура уроку не може бути шаблонною, стандартною.

Уроки проблемного характеру мають свою структуру, яка відповідає особливостям пошукової пізнавальної діяльності, тому включає компоненти:

- створення проблемної ситуації,
- формування проблеми,
- висунення гіпотез та їх обґрунтування,
- обговорення висунутих гіпотез,
- обґрунтування правильного розв'язання проблеми,
- закріплення знань,
- застосування за нових умов.

Якість уроку визначає не скільки структура уроку і тип його, стільки особливість учителя, який організує урок.

Прикладом можуть бути дії Ш.О. Амонашвілі на уроці:

1. Перед початком кожного уроку він, як правило:

- повідомляє дітям, які їх чекають важливі справи;
- повідомляє і часто записує план (хід) уроку, погоджує його з дітьми;
- іноді пропонує визначити, з якого завдання починати урок.

2. Коли має на меті перевірити новий для себе спосіб, метод, форму, заздалегідь повідомляє учнів про це, просить допомогти, сприяти успішній роботі.

3. Коли урок проходить напружено, в пізнавальній боротьбі і він відчуває внутрішнє задоволення, то в кінці уроку:

- дякує дітям;
- пояснює, чому сам навчився на уроці, чому діти його навчили;
- буває, що діти дякують учителю за цікавий урок, і це приносить радість.

4. Час від часу просить дітей оцінити урок:

- як він пройшов і чи захопив їх;
- які завдання найбільш сподобалися;
- які вони хотіли б дати поради вчителю, чого чекають від нього;
- яке «домашнє завдання» хотіли б запропонувати вчителю.

5. У кінці уроку вчитель, як правило, пропонує підвести підсумки:

- до чого прагнули на уроці, чи задоволені своєю участю;
- хто чому навчився, чим оволодів, чим задоволений, або незадоволений;
- у кого які виникли проблеми, інтереси.

6. Якщо Амонашвілі Ш.О. відчуває, що урок пройшов невдало, то в кінці уроку повідомляє про це дітям, по можливості називає причину.

7. Часто пропонує дітям на уроках альтернативні навчальні матеріали, завдання і задачі (вибрати вірш, яким задачам і завданням віддати перевагу, пакет із завданням різного рівня складності).

8. Часто звертається дітей з прохання допомогти:

- підготувати завдання (задачі, приклади, кросворди);
- знайти розповідь, вірш на певну тему.

9. Іноді при написанні творів сам сідає за вільну парту і пише з ними твір, потім читає його, діти аналізують його.

10. Заохочує в дитині:

- сміливість розуму, вміння сумніватися;
- прагнення до самостійності, готовність захищати свою точку зору;
- творчий підхід;
- допитливість.

11. Допитливість надає суспільну значущість пізнавальним успіхам дитини.

Останнім часом у педагогічній літературі широко вживається поняття **«нетрадиційний урок», «нестандартний урок».**

До типових труднощів студентів на уроці відносять:

1. *Організаційно-виховні:*

- не вміють правильно розподіляти час і не встигають завершити урок за дзвоником;
- забувають висувати учням гігієнічні вимоги (постава при сидінні, положення зошита);
- працюючи з одним учнем, забувають про весь клас;
- не приділяють уваги виховній роботі;
- не мотивують оцінки.

2. *Пояснення нового матеріалу:*

- не залучають дітей до пояснення нового матеріалу;
- не створюють проблемні ситуації;
- не достатньо проводять роботу над термінологією;
- не вдосконалюють вміння і навички дітей.

3. *Закріплення нового матеріалу:*

- не достатньо приділяється увага самостійній роботі учнів;
- не акцентують увагу в кінці уроку на засвоєння учнями вивченого нового матеріалу;
- не дають інструктаж щодо домашнього завдання.

4. *Використання технічних засобів навчання, наочних посібників, дидактичного матеріалу:*

- не використовують технічні засоби навчання;
- не доцільність застосування наочних посібників;
- не значне використання дидактичного роздаткового матеріалу;
- не вміють працювати біля дошки.

5. *Культура мови і письма:*

- не вміють раціонально розташовувати записи на дошці;
- не досконале володіння грамотною мовою;
- не виправляють мовні помилки у дітей;
- забувають давати вказівки щодо оформлення письмових робіт в зошитах.

Схеми аналізу та самоаналізу уроків

Схема самоаналізу уроку

1. Характеристика реальних навчальних можливостей учнів, врахування особливостей дітей при плануванні уроку.
2. Місце уроку в темі, розділі курсу, значення його, специфіка уроку, його тип.
3. Завдання уроку: навчальні, виховні, розвивальні, їх взаємозв'язок.
4. Обґрунтування раціональності обраної структури уроку для реалізації завдань уроку. Доцільність і раціональність опитування, вивчення нового матеріалу, закріплення, домашнє завдання, розподіл часу на кожному з етапів уроку, логічний перехід між етапами уроку.
5. Акцентування уваги на основних поняттях, ідеях, положеннях, фактах на уроці, вибір головного.
6. Доцільність методів навчання на уроці.
7. Різноманітність форм роботи з учнями при поясненні нового матеріалу, здійснення диференційованого підходу до учнів.
8. Здійснення контролю засвоєння знань, умінь і навичок, ефективність дібраних форм і методів.
9. Працездатність школярів в час уроку.
10. Психологічна атмосфера на уроці, спілкування з учнями.
11. Раціональне використання часу на уроці.
12. Чи вдалося повністю реалізувати поставлені завдання? Якщо не вдалося, то які і чому?

Загально-дидактична схема аналізу уроку (за О.Я.Савченко)

1. Готовність класу до уроку.
2. Визначення теми і мети уроку, їх відповідність програмним вимогам.
3. Загальна відповідність фактичного змісту уроку його меті.
4. Організація навчальної діяльності школярів на уроці.
5. Режим навчальної праці на уроці (розподіл часу, чергування різних видів діяльності як за змістом, так і за формою сприймання; засоби попередження втомлюваності учнів; концентрація уваги).
6. Оцінка структури уроку та якісна характеристика його окремих етапів.
7. Мотиваційний мікроклімат уроку (загальна атмосфера спілкування, якість мовлення вчителя, стимулювання дітей до праці, спостережливість, вміння підтримувати дитячу думку).
8. Загальна оцінка результативності уроку.

Орієнтовна схема аналізу уроку

1. Загальні відомості про урок: дата, клас, предмет, обладнання.
2. Початок уроку. Готовність класу до уроку. Вміння вчителя зосередити увагу учнів на навчальну роботу, створити робочий настрій в класі.

3. Тема і мета уроку (навчальна, виховна, розвиваюча). Місце даного уроку в системі уроків з теми, зв'язок з попереднім вивченим матеріалом.

4. Організація уроку:

- тип уроку,
- структура уроку, його етапи, їх послідовність і розподіл часу, відповідність побудови уроку його змісту і меті;
- види навчальної діяльності;
- поєднання фронтальної, групової та індивідуальної роботи на уроці;
- раціональне використання часу.

5. Зміст уроку:

- науковий виклад матеріалу на уроці, його відповідність особливостям учнів;
- виховне значення уроку;
- доцільність викладеного матеріалу: для опитування, закріплення, пояснення, вправлення, самостійної роботи, практичних і лабораторних робіт, повторення, роз'яснення домашнього завдання;
- відповідність змісту уроку вимогам програми;
- зв'язок теорії з практикою; роз'яснення вчителем практичного значення знань, навчання учнів застосовувати свої знання на практиці, використання вивченого матеріалу, його доступність;
- зв'язок вивченого матеріалу з попереднім;
- міжпредметні зв'язки;
- використання життєвого досвіду учнів з метою розвитку в них пізнавальної активності та самостійності;
- обсяг знань учнів, їх вмій і навичок.

6. Методика проведення уроку:

- обладнання уроку, використання наочності, дидактичного матеріалу на всіх етапах уроку;
- відповідність методів і прийомів навчальним, виховним та розвиваючим завданням уроку, їх оптимальне поєднання;
- відповідність методів змісту уроку, віку і рівню підготовки учнів, ефективність застосованих методів і прийомів;
- постановка учителем перед учнями мети уроку і проведення підсумків;
- робота з слабовстигаючими на уроці;
- правильність оцінювання учителем знань і діяльності учнів, їх ефективність і об'єктивність;
- дотримання на уроці єдиних вимог до учнів.

7. Організація пізнавальної діяльності учнів:

- роль, місце і характер самостійної роботи учнів на уроці;
- використання підручників і наочних посібників;
- послідовність питань і завдань, прийоми активізації учнів;
- характер пізнавальних завдань, формулювання проблемних питань.

8. Психологічні основи уроку:

- розвиток уваги;

- розвиток пам'яті, мислення;
 - ритмічність уроку: чергування матеріалу різного ступеня важкості, різноманітність видів навчальної діяльності;
 - присутність психологічних пауз;
 - емоційна атмосфера уроку.
9. Індивідуальний і диференційований підхід до учнів на уроці.
 10. Об'єм, характер домашнього завдання.
 11. Робота і поведінка учнів на уроці:
 - активність класу, якість відповідей учнів;
 - зацікавленість дітей матеріалом уроку;
 - дисциплінованість і організованість дітей;
 - мовлення учнів.
 12. Поведінка вчителя на уроці:
 - витримка, зібраність, доброзичливість у спілкуванні з учнями;
 - вміння розподіляти увагу на уроці, прислуховуватися до відповідей дітей;
 - вимогливість до учнів, використання різноманітних прийомів впливу на школярів;
 - емоційність;
 - мовлення учителя;
 - зовнішній вигляд.
 13. Висновки і побажання.

Орієнтовна схема аналізу комбінованого уроку

I. Початок уроку: організація створення ділової обстановки; визначення теми і завдань, що будуть вивчатися, які завдання повинні будуть розв'язати учні на уроці.

II. Перевірка домашнього завдання: форма перевірки. Поставлені запитання. Вміння слухати відповідаючого. Глибина і правильність учнівських відповідей. Робота з класом. Підтримування інтересу. Мотивація оцінок. Підсумок перевірки. Як зроблено.

III. Зв'язок нового матеріалу з вивченим раніше. Актуалізація.

IV. Вивчення нового матеріалу.

Аналізуючи матеріал, треба з'ясувати:

- чи дійсно матеріал розкритий;
- чи вміє студент-практикант збуджувати мислення;
- чи вміє мобілізувати дітей на самостійний пошук розв'язання завдань або проблем;
- формування висновків або правил;
- чи допоміг студент-практикант розібратися дітям в суті;
- чи зрозуміли діти новий матеріал, завдяки чому це досягнуто (чітке пояснення нових термінів, використання наочних посібників, вдалих прийомів, доступність пояснення і т.д.).

Якщо учні не зрозуміли матеріал, то слід встановити причину (чому, в чому помилки, встановити, як ліквідувати помилки).

V. Перевірка засвоєного матеріалу (тобто відчувати процес засвоєння матеріалу): як перевіряє студент засвоєння (переказ вивченого, контрольні запитання, якими методами і прийомами це робить вчитель).

VI. Закріплення матеріалу: як організована ця робота, який зміст і характер завдання, його трудність; питома вага самостійності учня при виконанні завдань, логіка, послідовність, цікавість по мірі наростаючої трудності.

VII. Домашнє завдання: чи зрозуміли учні, як і що робити (щоб було різноманітне і вивчення нового та повторення старого).

VIII. Оцінка структури уроку. Тип (етапи, структурність їх чергування і логічний взаємозв'язок між ними).

IX. Організація навчальної діяльності учнів на уроці: (доцільність вибору методів і прийомів, методики використання засобів навчання).

X. Режим навчальної праці школярів на уроці (розподіл часу, чергування різних видів діяльності, як за змістом, так і за формою сприймання, засоби попередження втомлюваності учнів, концентрації уваги тобто).

Мікроклімат уроку (загальна атмосфера спілкування, спостережливості учителя, уваги до внутрішнього стану дитини, засоби заохочення тощо).

Реалізація навчального, виховного та розвиваючого потенціалу.

Схема аналізу проведення позакласного заняття

1. Організація: готовність дітей до проведення заходу; оформлення приміщення, обладнання, наочність; використання технічних засобів навчання; структурна схема заходу, чіткість, організованість, злагодженість у проведенні заходу; раціональне використання часу; участь представників громадськості у заході.

2. Зміст: актуальність теми, змістовна спрямованість, логічність, послідовність, цілеспрямованість, раціональність у доборі фактів, їх осмислення, глибина висновків, зв'язок з життям класу, школи, міста; добір питань, що хвилюють школярів.

3. Методика проведення: врахування вікових особливостей школярів; можливість відвертого обміну думками; характер діалогу; стимулювання учнів до дискусії.

4. Психологічна обстановка: поведінка учнів, їх активність, зацікавленість, ставлення до заходу, поведінка вчителя; його тон; ставлення до учнів, педагогічний такт, повага до самостійності думок, пропозицій.

5. Результати: вирішення конкретних завдань в процесі підготовки і проведення заходу. Ставлення учнів до його змісту.

6. Загальні висновки: найбільш істотні позитивні сторони і недоліки щодо змісту, методів проведення, якості підготовки і виховних результатів.

7. Загальна оцінка: чи досягнута мета, як ставилися діти до заняття, роль педагога в підготовці і проведенні заходу, ініціативність і творчість практиканта.

8. Рекомендації.

Педагогічний щоденник

Творча робота вчителя можлива лише при умові самостійного критичного ставлення до педагогічних фактів і явищ, їх педагогічного аналізу, розвитку педагогічної спостережливості вчителя і навичок самоаналізу. Ці якості необхідно розвивати майбутньому вчителю початкових класів. Саме ведення педагогічного щоденника сприяє розвитку цієї якості, він є засобом педагогічної самоосвіти і самовиховання майбутнього спеціаліста.

Ведення щоденника сприяє самоосмисленню студентами своєї педагогічної роботи, формуванню умінь бачити кожну дитину у взаємодії з товаришами, оволодівати методикою правильної оцінки справ і вчинків дітей власних також, умінь аналізувати й оцінювати виховні справи.

Педагогічний щоденник – це робочий документ студента, в якому: планується педагогічна організаторська діяльність студента; діяльність дитячого колективу; розвивається методична сутність справ, що проводяться; аналізується кожний день в школі; робляться висновки, узагальнення.

Педагогічний щоденник є обов'язковим документом педагогічної практики. Він перевіряється керівником групи, може проглядатися викладачем педагогіки, проректором та методистом по практиці. Стан педагогічних щоденників враховується при виставленні заліків і оцінок за педагогічну практику. Крім того його студенти повинні пред'явити на допуску до переддипломної педагогічної практики на 4 курсі.

Протягом навчально-педагогічної практики практиканти ведуть щоденник за встановленим зразком з конспектами пробних уроків, спостереженнями та аналізом пробних уроків практикантів своєї групи.

Вимоги до ведення щоденника

1. Для щоденника потрібно взяти загальний зошит.
2. Записи в щоденнику вести охайно, грамотно, чітко і своєчасно.
3. В щоденнику повинні бути відображені всі дні практики (конспекти пробних уроків, спостереження уроків студентів своєї підгрупи).

Орієнтовний зразок оформлення щоденника

Титульна сторінка

Щоденник
спостереження і проведення
пробних уроків
студентки-практикантки
41 ПО групи
факультету соціально-педагогічної освіти та мистецтв
Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії
ім. Тараса Шевченка
Захарчук Яни Леонідівни

2020 рік

Щоденник складається з 3 розділів:

1. *Довідковий матеріал.*
 - 1) Розклад уроків підгрупи.
 - 2) Пам'ятки.
 - 3) Схеми аналізу уроків.
 - 4) Розклад дзвінків у школі.
 - 5) Інформація про школу. (Ознайомлення з роботою навчального закладу, навчально-методичною та виховною роботою у початкових класах).
 - 6) Ознайомлення із державними стандартами загальної початкової освіти.
 - 7) Опрацювання навчальних програм та навчальних планів загальноосвітньої школи, планів виховної роботи.

2. Спостереження і проведення навчально-виховної роботи.

Зміст розділу:

- конспекти спостережень та аналізу пробних уроків студентів-практикантів підгрупи.
- конспекти спостережень та аналізу виховних заходів студентів-практикантів підгрупи.

Схема запису уроків:

- Зліва в зошиті: число, клас, хто проводить урок, тема, мета, обладнання, хід уроку.
- Справа в зошиті: позитивне, негативне, висновок до уроку, оцінка п

Примітки (2-4 аркуші в кінці зошита).

Оформлення конспекту пробного уроку в школі

Титульна сторінка

До уроку допущено
Вчитель класу:
Керівник практики:

КОНСПЕКТ
пробного уроку з _____,
(предмет)
проведеного студенткою _____ групи

Прізвище, ім'я, по батькові
в _____ класі

Дата проведення:

Оцінка:
Вчитель класу
Керівник практики

Схема запису пробного уроку

1. Дата _____
2. Школа _____
3. Предмет _____
4. Вчитель класу _____
5. Клас _____
6. Тема уроку _____
7. Мета уроку _____

Хід уроку
(план-конспект)

Схема запису спостережень уроку

1. Дата _____
2. Школа _____
3. Предмет _____
4. Вчитель класу _____
5. Клас _____
6. Тема уроку _____
7. Мета уроку _____

Хід уроку (зміст)	Позитивне	Недоліки

Рекомендації щодо критеріїв оцінювання навчально-педагогічної практики «Пробні уроки у початковій школі»

1. До критеріїв оцінки діяльності студентів-практикантів слід віднести:

- як практикант веде облік успішності учнів;
- як здійснювалося поєднання методів усної, письмової, графічної, текстової, програмової перевірки знань, умінь та навичок;
- яким було співвідношення спілкування з колективом дітей та індивідуально з окремими учнями;
- як впроваджувався принцип економії часу (при поясненні вчителя, відповідях учнів);
- як націлювалась і спрямовувалась взаємодопомога між учнями в час діяльності та в ході індивідуальних завдань (при самостійних роботах);
- як практикант здійснював керівництво увагою школярів, які прийоми, засоби і методи застосовував для переключення уваги дітей та її контролю.

2. Дисципліна на уроці.

- як зосереджувалась увага учнів на вирішенні провідних проблем уроку;
- чи не запізнювались діти на урок;
- де був практикант під час дзвінка на урок;

- які вимоги пред'явив практикант до оформлення письмових завдань в зошитах;
- які вимоги поставлені перед аудиторією учнів у час відповідей і бесід “учень-практикант”;
- яке місце займали паузи і затримки в час уроку;
- які проблемні ситуації сприяли мобілізації розумової праці;
- яке ставлення практиканта до учнів, які були зайняті сторонніми справами;

- який був коментар щодо учнівських відповідей;
- чи була дана оцінка діяльності класу;
- в який момент припинено урок;
- яка кількість зауважень була дана учням, чи доречні вони.

3. Документація на уроці і для уроку.

- яким документом користувався практикант для визначення теми уроку;
- що намічалось для розвитку учнів згідно вимог даного уроку;
- якою є хронологія ходу уроку, відмічена у конспекті;
- як мобілізувалася графічно-письмова діяльність учнів у зошитах;
- співвідношення усної і письмової діяльності учнів;
- частота записів на класній дошці, їх доцільність;
- як і коли здійснювались записи в класному журналі.

4. Розкриття змісту уроку.

- якою була провідна ідея опрацьованого змісту;
- що в змісті викликало підвищений інтерес учнів;
- на які змістові сторони матеріалу була зосереджена увага учнів;
- якими методами супроводжувалося опрацювання основного змістового матеріалу (підручника, посібника);
- послідовність, систематичність, конкретність змістового викладу практикантом і доступність для учнів;
- відповідність вивченого матеріалу віковим можливостям учнів;
- які знання отримали діти з проблем напрямів менталітету народу, гуманізму.

5. Виховні можливості на уроці.

- які аспекти опрацьованого матеріалу були передумовою і можливістю застосування виховного впливу;
- які напрями виховної роботи можна було простежити під час уроку;
- чітко окреслити народознавчі підходи у виховній дії;
- що використано з проблеми загальної культури людини під час уроку.

Рекомендована література

Базова:

1. Державний стандарт початкової освіти (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87). Режим доступу: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/59891/
2. Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 01. 07. 2019 р. № 1/11-5966. Методичні рекомендації про викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2019/2020 навчальному році. Режим доступу: <https://www.skhoollife.org.ua/list-ministerstva-osvity-i-nauky-ukrayiny-1-11-5966-vid-01-07-2019-shhodo-metodychnyh-rekomendatsij-pro-vykiadanna-navchalnyh-predmetiv-u-zakladah-zagalnoyi-serednoyi-osvity-u-2019-2020-navchalnomu-r/>
3. Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 11. 08. 2020 №1/9-430. Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році. Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/75640/
4. Закон України «Про освіту» // zakon.rada.gov.ua/go/2145-19. - 2017.
5. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 31, ст.226){Із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 764-IX від 13.07.2020](#)}
Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
6. Карпенчук С. Теорія і методика виховання / С. Карпенчук. – К.: Вища школа, 1997. – 304 с.
7. Коберник Г. Індивідуалізація й диференціація навчання в початкових класах: теорія та методика / Г. Коберник – К. : Науковий світ, 2002. – 231 с.
8. Кодлюк Я. Дидактика початкової школи: практичний курс: навчально-методичний посібник / Я.Кодлюк. – Тернопіль: Астон. – 2013. – 160 с.
9. Концепція Нової української школи (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року»; <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczya.html>)
10. Корнієнко С. Орієнтовний план виховної роботи вчителя початкових класів: I семестр / С.Корнієнко.– Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 64 с.
11. Мазоха А. Педагогіка / А. Мазоха, Л. Опанасенко. – К., 2001. – 262 с.
12. Методичні рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів першого класу (Додаток до наказу МОН України від 20.08.2018 № 924).
13. Методичні рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів другого класу (Наказ МОН України від 27.08.2019 № 1154).
14. Навчальні програми для 1–4 класів загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою / <http://old.mon.gov.ua>.
15. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: теорія і практика формуального оцінювання у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти» / Фідкевич О. Л., Бакуліна Н. В. – Київ: Генеза, 2019. – 64 с.
16. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. – Київ: Літера ЛТД, 2019. – 208 с.
17. Нова українська школа: організація діяльності учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник / Кірик М. Ю., Данилова Л. І. – Львів: Світ, 2019. – 136 с.
18. НУШ. Типові освітні програми для закладу загальної середньої освіти. 1–2 класи / укл. Лотоцька А. – Харків : Ранок, 2019. – 192 с.
19. НУШ. Типові освітні програми для закладу загальної середньої освіти. 3–4 класи / укл. Лотоцька А. – Харків : Ранок, 2019. – 234 с.

20. Орієнтовне календарне планування та план виховної роботи. 1-й клас. Нова українська школа / Спеціальний випуск журналу "Початкове навчання та виховання": ВГ «Основа». – №19–21. – 2019.– 120 с.
21. Педагогіка: інформативний виклад / Рацул А., Довга Т. – К: Видавничий Дім «Слово», 2016. – 344 с.
22. Планування виховної роботи. Початкова школа / С. Савченко, В. Орлова, Н. Гладка та ін. ; [упоряд.: М. Пристінська, І. Стратілат]. – К. : ВД "Перше вересня", 2015. – 79 с.
23. Професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти». Наказ Міністерства соціальної політики №1143 від 10. 08. 2018.
24. Ранкові зустрічі. 3 клас. I семестр / авт.-упоряд. С. В. Сигида. – Х. : Вид. група «Основа», 2020.– 140 с.
25. Савченко О. Дидактика початкової школи / О. Савченко. – К., 1999. – 422 с.
26. Савченко О. Підготовка студентів до роботи з учнями 6-річного віку / О. Савченко, В. Олійник, С. Коробко, Н. Бібік. – К., 1990.
27. Савченко О. Сучасний урок у початкових класах / О. Савченко. – К.: „Магістр-S”, 1997. – С. 172–253.
28. Типові освітні програми для 1-2 класів НУШ. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 1-2 клас. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. 1-2 клас (Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.10.2019 року № 1272).
Режимдоступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf>
29. Типові освітні програми для 3-4 класів НУШ. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 3-4 клас. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. 3-4 клас (Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.10.2019 року № 1273).
Режимдоступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/3-4-dodatki.pdf>
30. Шість цеглинок в освітньому просторі школи. Методичний посібник / Упорядник О. Рома. – The LEGO Foundation, 2018. – 32 с.

Допоміжна:

1. Амонашвили Ш. В школу с шести / Ш. Амонашвили. – М., 1986.
2. Амонашвили Ш. Істина школи / Ш. Амонашвили. – Хмельницький: Подільський культурно-просвітительський центр ім. М. К. Реріха, 2007. – 74 с.
3. Андреева Е. Фізпауза на уроках / Е. Андреева // Поч. школа. – 1995. – № 9. – С. 45.
4. Бех І. Молодший школяр у виховному просторі міжособистісних взаємин / І. Бех // Поч. школа. – 2000. – № 5. – С. 1–5.
5. Бех І. Особистісно зорієнтоване виховання / І. Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
6. Біда О. Розвивальне навчання у початковій школі / О. Біда // Педагогічний вісник. – 2003. – № 4. – С. 30–32.
7. Біда О. Структура і методика інтерактивного уроку / О. Біда // Початкова школа. – 2007. – № 7. – С. 17–19.
8. Біляченко О. Орієнтовне календарне планування виховної роботи в групі продовженого дня для 3-4 класів. II семестр / О. Біляченко // Початкова школа. – 2007. – № 1.
9. Боднар Л. Позакласна робота з учнями в педагогічній спадщині В. Сухомлинського / Л. Боднар // Поч. школа. – 1997. – № 11. – С. 40–43.
10. Брусняк І. Розвивальне навчання в молодших класах / І. Брусняк // Рідна школа. – 1997. – № 6. – С. 41.
11. Васенко В. Впровадження розвивального навчання в роботу початкової школи // Школа першого ступеня : зб. наук. праць / В. Васенко. – Переяслав-Хмельницький, 2003. – Вип. 9. – С. 43–48.

12. Володько В. Індивідуалізація і диференціація навчання: понятійно-категорійний аналіз / В. Володько // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 4. – С. 9–17.
13. Волощенко О. Я досліджую світ. Формувальне оцінювання. 2 клас / О. Волощенко, О. Козак, Г. Остапенко. – К.: СВІТИЧ, 2019. – 80 с.
14. Вчитель початкової школи у соціокультурному вимірі суспільства / Є. Лодатко, Л. Кондрашова. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2015. – 232 с.
15. Гончаренко С. Проблеми індивідуалізації процесу навчання / С. Гончаренко, В. Володько // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 1(6). – С. 63–71.
16. Гордуз Н. Нестандартні форми навчання молодших школярів на уроках рідної мови / Н. Гордуз // Початкова школа. – 2003. – № 4. – С. 1–4.
17. Давиденко В. Використання інтерактивних прийомів навчання на уроках у 1 класі / В. Давиденко // Початкова школа. – 2004. – № 1. – С. 17–18.
18. Диференціація навчання // Початкова освіта. – 2007. – № 12 (спецвипуск).
19. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник / І. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
20. Дусавицький О. Розвиваюче навчання : Найважливіші напрями роботи / О. Дусавицький // Початкова освіта. – 2006. – № 20. – С. 2.
21. Едігей В. Вчись читати, малюк! / В. Едігей. – К.: Гранд, 1993. – 254 с.
22. Замашкіна О. Ідеї розвивального навчання молодших школярів у педагогічних дослідженнях 70-80-х років / О. Замашкіна // Початкова школа. – 2004. – № 7.
23. Захарова Г. Розвивальне навчання: досвід впровадження в школах України / Г. Захарова // Початкова школа. – 2000. – № 1.
24. Зязюн І. Філософські проєкції освіти й освітніх технологій / І. Зязюн // Шлях освіти. – 1996. – № 1. – С. 1–9.
25. Іванчук М. Інтегрований урок як специфічна форма організації навчання / М. Іванчук // Початкова школа. – 2004. – № 5. – С. 10 – 13.
26. Іванішена С. Форми та методи інтерактивного навчання / С. Іванішена // Початкова школа. – 2006. – № 3. – С. 9–11.
27. Інноватика у вихованні : зб. наук. пр. Вип. 2. / М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т ; [упоряд.: О. Б. Петренко, Т. С. Ціпан ; редкол.: О. Б. Петренко, Н. М. Гринькова, Т. С. Ціпан та ін.]. – Рівне : [РДГУ], 2015. – 304 с.
28. Інноваційні педагогічні технології : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / І. Дичківська. – 3-тє вид., випр. – К. : Академвидав, 2015. – 303 с.
29. Інноваційні технології навчання в початковій школі / Автори-упорядники: В.Телячук, О. Лесіна. – Харків: Вид. група «Основа»: «Тріада+», 2007. – С. 4–29.
30. Калачникова О. Практика ейдетики / О. Калачникова. – К.: Шкільний світ: Початкова освіта. – 2006. – № 3.
31. Коваль Л. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до моделювання уроків за різними навчальними технологіями / Л. Коваль // Початкова школа. – 2005. – № 11. – С. 22–26.
32. Кодлюк Я. Аналіз розвивальної функції підручника для початкової школи / Я. Кодлюк // Початкова школа. – 2006. – № 4.
33. Концепція національного виховання // Рідна школа. – 1995. – № 6. – С. 18–25.
34. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти). (Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 960-р). Режим доступу: <http://mon.gov.ua>
35. Корнієнко С. Родинне дозвілля у початкових класах / С. Корнієнко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 160 с.
36. Корнієнко С. Батьківські збори у початкових класах / С. Корнієнко, Я. Кодлюк. – 2-е вид. – Тернопіль: Підручники і посібники, 1998. – 64 с.
37. Критерії моральної вихованості молодших школярів / за ред. І. Беха, С. Максименка. – К.: Рад. школа, 1989. – 96 с.

38. Кудикіна Н. Ігрова діяльність молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі / Н. Кудикіна. – К.: КМПУ ім. Б.Д. Грінченка, 2003. – 272 с.
39. Кузь В. Основи національного виховання / В. Кузь, Ю. Руденко, З.Сергійчук. – Умань, 1993. – 186 с.
40. Лісовець О. Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України / О.Лісовець. – К., 2011. – 256 с.
41. Логачевська С. Дійти до кожного учня / С. Логачевська / За ред. О. Савченко. – К.: Рад. школа, 1990. – 158 с.
42. Логачевська С. П. Диференціація у звичайному класі / С.П. Логачевська. – К.: Заповіт, 1998. – 336 с.
43. Мартинюк І. Національне виховання: теорія і методологія / І. Мартинюк. – К.: ІСДО, 1995. – 160 с.
44. Набой С. Особистісно орієнтоване навчання у початковій школі / С. Набой //Початкова школа. – 2005. – № 11. – С. 1–5.
45. Нестандартні уроки в початковій школі /Упоряд. О.Кондратюк. – К.: Ред. Загальнопед. газети, 2005. – 128 с.
46. Нечипоренко О. Таємниця “школи ейдетики” / О. Нечипоренко // Початкова школа. – 2008. № 6. – С. 57–60.
47. Онишків З. В.О.Сухомлинський про індивідуалізацію навчально-виховного процесу в початкових класах / З. Онишків // Початкова школа. – 2002. – № 9. – С. 30–32.
48. Орієнтовний зміст виховання в національній школі: методичні рекомендації / кол. авт. за заг. ред. Є.Коваленко. – К.: ІЗМН, 1996. – 136 с.
49. Павлютенков Є. Професійна орієнтація молодших школярів / Є. Павлютенков // Поч. школа. – 1982.– №2. С.47.
50. Педагогіка народного календаря: концепція // Поч. школа. – 1994. – № 2. – С. 35–37.
51. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Науково-методичний посібник / О.Пометун, Л. Пироженко; за ред. О. Пометун. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
52. Початкова школа: виховання на цінностях: збірник виховних справ/ упорядники : Л.П.Ткаченко, А. О. Ткаченко, О. В. Романюк. – Біла Церква. – КВНЗ КОР «Академія неперервної освіти», 2017.– 88 с.
53. Приймас Н. Літературне виховання у початковій школі : навчально-методичний посібник / Н.Приймас. – Тернопіль : ТзОВ «Терно-граф», 2014. – 396 с.; іл.
54. Проскура О. Психологічна підготовка вчителя до роботи з першокласниками: Навчальний посібник для студентів педфакультетів / О. Проскура. – К.: Освіта, 1998. – С.48 – 77.
55. Савченко О. Альтернативні можливості початкової освіти / О. Савченко // Поч. шк. – 1995. – № 4.– С. 2–8.
56. Савченко О. Барвистий клубок / О. Савченко. – К., 1995.
57. Савченко О. Розвивай свої здібності / О. Савченко – К., 1995.
58. Савченко О. Умій вчитися / О. Савченко – К., 1996.
59. Сафіулін В. Інноваційний пошук нових технологій навчання / В. Сафіулін // Інноваційні пошуки в сучасній освіті / За ред. Л. Даниленко, В. Паламарчук. – К.: Логос, 2004. – С. 53–64.
60. Сейфер Стефен, Батман Меріан. Індивідуалізація навчання дітей молодшого віку. – К.: Міжнародний фонд «Відродження», 2001. – 197 с.
61. Сідлецький А. Розвивальне навчання в початковій школі / А. Сідлецький // Початкове навчання і виховання. – 2005. – № 19–21.
62. Співакова О. Розвивальне навчання або розвивальний метод у навчанні молодших школярів / О.Співаков // Дайджест педагогічних ідей та технологій „Школа-парк”. – К. – 2003. – № 4.
63. Стельмахович М. Народна педагогіка / М. Стельмахович. – К. : Рад. школа, 1985.

64. Стельмахович М. Принципи виховання молодших школярів / М. Стельмахович // Поч. школа. – 1994. – № 11. – С. 4–6.
65. Струманський В. Емпірична практика фізичного виховання через українські народні ігри та забави/ В. Струманський // Поч. школа. – 1996. – № 10. – С. 51–53.
66. Сухомлинська О. Проблеми виховання дітей / О.Сухомлинська // Поч. школа. – 1996. – № 6. – С. 4–7.
67. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям / В. Сухомлинський // Вибрані твори: У 5 т. – Т. 3. – К.: Радянська школа, 1977. – С. 5–229.
68. Сухомлинський В. Батьківська педагогіка / В. Сухомлинський // Вибр. тв.: У 5-ти т. – К.: Рад. школа, 1977. – Т. 5. – С. 410–114.
69. Сухомлинський В. Методика виховання колективу / В. Сухомлинський // Вибр. тв.: У 5-ти т. – К.:Рад. школа, 1976. – Т. 1. – С. 403–637.
70. Сухомлинський В. Сто порад учителеві / В. Сухомлинський // Вибр. тв.: У 2 т. – К., 1976. – Т. 2.
71. Фіцула М. Педагогіка / М. Фіцула. – К.: Академія, 2002. – 528 с.
72. Хомич Л. Розвиток наукового світогляду молодших школярів / Л. Хомич // Поч. школа. – 1991. – № 11. – С. 6–7.
73. Чабан Л. Позакласні форми занять Л. Чабан //Поч. школа. – 1994. – № 3. – С. 58–59.
74. Чернявська Н. Програма «Крок за кроком»: новий тип взаємин з родиною / Н. Чернявська // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. Збірник наукових праць /ред. кол.: Л. Даниленко (гол. ред.) та ін. – К.: Логос, 2000. – С. 144–149.
75. Чумарна М. Авторська школа Марії Сумарної «ТРИВІТА»: українознавча модель / М. Чумарна // Моделі розвитку сучасної української школи: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 11-13 жовтня 2006 р., Черкаси – Сахнівка. – К.: СПД Богданова А.М., 2007. – С. 161–173.
76. Шевцова Н. Урок-казка у 1 класі / Н. Шевцова // Початкова школа. – 2005. – № 11. – С. 33–35.
77. Шевчук І. Використання інтерактивних технологій на уроках математики в початкових класах / І. Шевчук, Л. Котельник // Початкова школа. – 2005. – № 8. – № 8. – С.33–35.
78. Щербань П. Навчально-педагогічні ігри / П. Щербань. – К., 1993. – С. 45–73.

10. Інформаційні ресурси

1. <http://nus.org.ua>
2. <https://mon.gov.ua>
3. www.education.gov.ua
4. <http://old.mon.gov.ua>
5. <https://pedpresa.ua>
6. <http://www.lib.ua-ru.net>
7. <http://teacher.at.ua>
8. www.nbu.gov.ua
9. <http://ebk.net.ua>
10. <http://ua.textreferat.com>
11. <http://ostriv.in.ua>
12. <http://www.uroki.net>